

שלום עליכם

קדלת וקדשת

א

(מיין צונעמעניש. – שוואַכע פֿעיקייטן. – וואָס וועט זיין פֿון מיר?)

„איוואַן פּאַפּירילע“ ... קיין אַנדער נאָמען האָב איך ניט געהאַט אין דער היים צווישן אַ גאַנצע כאַליאַסטרע. אפֿשר דערפֿאַר, וואָס איך האָב ניט געוואָלט לערנען? דאָס אַחוץ. וועלן האָב איך טאַקע ניט געוואָלט. ווער וויל דאָס לערנען? אָדער אפֿשר דערפֿאַר, וואָס איך האָב געהאַט אַ גראַבן קאַפּ? דאָס קאָן אויך זיין. קיין שטאַרק גוטן קאַפּ האָב איך טאַקע ניט געהאַט. דאָס הייסט, די תּפֿיסה איז ביי מיר געווען – אַזוי האָט דער רבי געזאָגט – אַ האַרטע תּפֿיסה. איידער איך האָב תּוֹפֿס געווען אַ זאַך, איז אַנגעקומען שווערלעך. דערפֿאַר אָבער איז דער זכרון געווען ביי מיר, ניט-פֿאַר אייך געדאַכט, זייער-זייער אַ שוואַכער! ניט געווען די זאַך, וואָס איך זאָל געדענקען. אָט האָב איך אויסגעלערנט אויף אויסווייניק, און אָט האָב איך עס שוין פֿאַרגעסן. איך קאָן מיד גאָר ניט דערמאָנען, אַז די קלעפּ, מיט די פעטש, מיט די שמיץ, וואָס מע האָט מיר אַריינגעטיילט. אומזיסט האָט נעבעך מיין טאַטע זיך אַפּגעגעסן דאָס האַרץ. אומזיסט זענען נעבעך געווען דער מאַמעס טרערן. עס האָט קיין זאַך מיד ניט גענומען.

– געוואָלט! איוואַן פּאַפּערילע! וואָס וועט זיין פֿון דיר?

– געוואָלט! יידישע קינדער! וואָס וועט זיין פֿון מיר? ...

ב

(מיין טאַטנס פֿרייד. – מזל טוב, איך בין שוין אַ חתן. – מיין מחותנס ייחוס און מיין כּלהס מעלות – איך פֿאַר צו מיין כּלה אויף יום-טובּ. –)

איך האָב שוין אַ מאָל געזען מיין טאַטן פֿריילעך זיין. למשל, פורים צו דער סעודה. שמחת תורה נאָך הקפּות. אויף אַלערליי שמחות. נאָר אַזוי פֿריילעך, ווי ער איז געווען יענעם ערבֿ פּסח, וואָס איך גיי אייך דערציילן, – האָב איך אים נאָך קיין מאָל ניט געזען. וואָס זשע איז מיט אים געווען די גדולה? – איך בין אַ חתן געוואָרן. מזל טוב! מיט מזל זאָלט איר לעבן! ווער איז דער מחותן? – דער מחותן איז שוין איין מאָל אַ מחותן. ערשטנס, אַ מיוחס. די האַרנישטיינס פֿון ראַדאָמישל האָט איר געקענט? די זוסמאַנס פֿון אָסטראַ ווייסט איר? און די טשעבילסקיס פֿון שפּאַלע האָט איר אויך געהערט? איז ער ביי זיי געווען אַ קאָמיסיאָנער? ניט היינט, נאָר אַ מאָל. איידער ער האָט זיך מיט זיי צעקריגט... היינט איז ער שוין אַליין אַ סוחר. ניט קיין גרויסער, נאָר אַ סוחר. נדן גיט ער אויך. ניט קיין סך. מיין טאַטע גיט צוויי מאָל אַזוי פֿיל. דערפֿאַר גיט מען מיר אַ כּלה – שוין איין מאָל אַ כּלה! איך אַליין קען זי נאָך ניט. איך האָב זי נאָך ניט געזען. נאָר די, וואָס האָבן זי געזען, קאָנען זיך פֿון איר ניט אָפּלויבן. און געזען האָבן זי דער טאַטע, די מאַמע, מיינע אָן עלטער שוועסטער און איר מאַן, מיין שוואַגער. זאָגט די מאַמע, אַז זי איז אַ שיינע. און די שוועסטער זאָגט, אַז זי איז ניט אַזאַ שיינע, ווי אַ קלוגע. און מיין שוואַגער דרינגט, אַז זי איז ניט אַזאַ קלוגע, ווי אַ גוטע. עס ליגט איר די גוצקייט אויפֿן פנים. זאָגט דער טאַטע, אַז וואָס זי זאָל ניט זיין, בין איך זי ניט ווערט... ווערט ניט ווערט... אַבי איך האָב זי אַזוי טראַכט איך מיר און קוק שוין אַרויס אויפֿן פּסח, ווי אַן ערלעכער ייד אויף משיחן. וואָרום איך האָב געהערט זאָגן, אַז אויף פּסח פֿאַר איך מיך דורך צו מיינע מחותנים צו גאַסט.

ג

(אַ קאָמפּליצירטער קידוש. – אַ הבדלה אַ צוגאַב. –)

צו די מחותנים, חלילה ניט צו דער כּלה. אַזוי זאָגן זיי, מיינע טאַטע-מאַמע. וואָס איך דענק וועגן דעם – דאָס איז מיין עסק. און ווייל איך בין נאָר ביי זיי אין רשות, מוז איך מיר אונטערגעבן און אויסהערן אַלצדינג, וואָס זיי וועלן מיר זאָגן. און וואָס זאָגט אַ טאַטע אָדער אַ מאַמע? זיי זאָגן, אַז איך זאָל זיך האַלטן, ווי אַ מענטש, און אַז איך זאָל זיצן, ווי אַ מענטש, און אַז איך זאָל עסן, ווי אַ מענטש, און אַז איך זאָל ניט רעדן קיין נאַרישקייטן.

– בקיצור, דו זאלסט זיך ניט אַרויסבאַווייזן, אַז דו ביסט אַן
איוואַן פּאַפּערילע...

אַט דאָס זאָגט מיר דער טאַטע אָן און פּאַרכאַפט זיך:

– שאַ! דעם יום-טובֿדיקן קידוש קענסט דו שוין, צי ווער – וואָס?

לאַזט זיך אויס, אַז ניין. איך קען אים נאָך ניט. פֿון וואַנען זאָל איך
אים קענען? פֿון פֿאַר אַ יאָרן? ווער האָט דאָס אַזאַ קאַפּ? ובפֿרט,
אַז היינטיקער פּסח פֿאַלט אויס אַקוראַט שבת צו נאַכט – און
דאָס איז אַן אומגליק! דאָ מוזט איר קענען קידוש מיט הַבְּדֵלָה
אין איינעם. דער פּסחדיקער קידוש אַליין, מאַלט אייך, איז אויך אַ
גענוגיקע מפה – גיי געדענקט דעם „זמן חרותינו“. איז קאַרג –
נאַט אייך נאָך אַ הַבְּדֵלָה אַ צוגאַב, מיט אַ „קדשת“, און מיט אַ
„הַבְּדֵלָת וקדשת“. אַ גוט שטיקל אַרבעט!

– נישקשה, ביזט ניט קליין אויסצולערנען, – זאָגט דער טאַטע –
האַסט נאָך געזונטע דריי וואָכן צו פּסח...

ד

(דער רבי שטודירט מיט מיר דעם קידוש. – אַ פֿרייע האַנט. – אַ
„הַבְּדֵלָת“ מיט אַ „קדשת“.)

פֿאַרלאַזן זיך פֿון דעסטוועגן אין גאַנצן אויף מיין יושר איז מיין
טאַטע קיין בעלן נישט. הייסט ער מיר, איך זאָל אים צושיקן דעם
רבין. וואָס דאַרף ער דעם רבין? ער וויל אים בעטן, ער זאָל מיט
מיר איינשטודירען דעם יום-טובֿדיקן קידוש מיט דער הַבְּדֵלָה אין
איינעם. אָבער אַזוי – אַז איך זאָל אים קענען, ווי אַ וואַסער. ער
זאָגט אָן דעם רבין מיטן האַרבן וואַרט:

איר זאָלט אויף אים קיין פֿבֿוד ניט לייגן, אויף דעם כאַמולע,
כאַטש ער איז מיינער אַ זון. פּאַסעס זאָלט איר פֿון אים שניידן!
דער קידוש זאָל ער מיר קענען!...

דער רבי האָט מער נישט באַדאַרפֿט, ווי אַ פֿרייע האַנט. די גאַנצע
דריי וואָכן זענען אַוועקגעגאַנגען אויפֿן קידוש. איך מעג מיך
באַרימען, אַז איך האָב דעם קידוש געקענט טאַקע ווי אַ וואַסער.
אָבער נאָר דעם קידוש. מיט דער הַבְּדֵלָה איז געווען צרות! דאָס

הייסט, די הבדלה אליין איז אויך געגאנגען ביי מיר, ווי א מיזמער. אבער נאָר ביז אַ געוויסער סטאַנציע. ביזן ערשטן „קדשת“. און פֿונעם ערשטן „קדשת“ אָן און ווייטער – איז כאַטש ווער צעזעצט! דער, וואָס האָט אויסגעטראַכט דעם קידוש, האָט, אַ פנים, ניט געהאַט וואָס צו טון. האָט ער אַוועקגעשטעלט אַ „קדשת“, און טאַקע באַלד נאָכן „קדשת“ אַ „הבדלת וקדשת“. וואָס וואָלט אים געהאַרט, אים זאָל זיך שטיין אָדער קדשת, אָדער הבדלת? ממה נפשך – איז קדשת, און ניט הבדלת. איז הבדלת, איז ניט קדשת. צו וואָס דרייען אַ מוח? פֿרעגן ביים רבין – איז אַ פֿראַסק אין דער מאַרדע! קיין אַנדער ענטפֿער איז ניטאָ ביי אים...

ה

(איך פֿלי אַכציק מייל אַ שעה. – צוויי הונדערט פֿופֿציק מאָל הבדלת וקדשת. –)

– וווּ האַלטסט דו אינעם קידוש? – טוט מיך דער טאַטע אַ כאַפּ שוין פֿאַר יום-טובֿ, איך האַלט שוין ביי פֿאַרן. – קענסט דו אים שוין אויסנווייניק?

– ווי אַ וואַסער!

– אַנו, זאַג.

און איך זאַג. עס גייט ווי געשמירט. איך פֿלי, ווי אַ קוריער-צוג, מיט אַ גיכקייט פֿון אַכציק מייל אַ שעה. נאָר עס קומט צו דעם המבדיל, הויבט דער צוג אָן צו גיין אַ ביסעלע שטילער, איינגעהאַלטענער: „בין קדושת שבֿת לקדושת יום טובֿ הבדלת, ואת יום השבֿיעי מששת ימי המעשה ק-ד-ש-ת. קדשת והבדלת.“

– ניט קדשת והבדלת, איוואָן פֿאַפּערילע, נאָר הבדלת וקדשת. צוויי הונדערט און פֿופֿציק מאָל זאָלסט דו מיר איבערחזרן „הבדלת וקדשת“!...

און איך גיי אַרום איבער דער שטוב, ווי אַ משוגענער, און חזר שטילערהייט: „הבדלת וקדשת, הבדלת וקדשת“ – ביז עס הויבט מיר אָן צו הבדלתען און צו וקדשתען אין די אויגן און אין קאָפּ,

און איך פֿאַל צו אַ פֿאַרטומלטער אויף דער קאַנאַפּע – עס גייט
מיר אָפּ אַ מינוט צו חלשן...

– וואָס איז דיר? – פֿרעגט מיך די מאַמע.

– גאַרניט, – זאָג איך – הַבְּדֵלֶת וקדשת, קדשת והבדלת... –

– וואָס פֿאַר אַ „והבדלת“? – פֿרעגט דער טאַטע. – פֿון וועגן
האַט זיך גענומען צו דיר, איוואַן פּאַפּערילע, אַ „והבדלת“? –
טאַמער וואָלט דאָס אַ מאָל געהאַט אַן עק? – מישט זיך אַרײַן די
מאַמע, לעבן זאָל זי. – דו וועסט אים אַזוי פֿאַרשלאָגן דעם קאַפּ
מיט דײַנע קדשת'ס און והבדלת'ס, אַז דאָס קינד וועט שוין
גאַרניט וויסן אויף וואָס פֿאַר אַ וועלט ער איז...

לאַנג לעבן זאָל די מאַמע מײַנע – זי האָט מיך אויסגעלייזט פֿון
גלות. האָט זיך אָבער דער „והבדלת“ אַרײַנגעדרייט אין מיטן און
האַט מיך ניט אָפּגעלאָזט אויף קײן מינוט. וואָס איך זאָל ניט זאָגן
און וועגן וואָס איך זאָל ניט טראַכטן, איז דער „והבדלת“ מיר
געשטאַנען פֿאַר די אויגן, געשפרונגען מיר אין פּנעם אַרײַן.

1

(איך מאַך מיר אַ סימן נאָך די פֿערד. – דער שורש פֿון „קדלת“. –
אַ בהלה. – מײַן כלהס גרין קאַפּטעל. – מיר אײַלן זיך אין שול
אַרײַן. –)

איך בין געזעסן אויפֿן וואָגן און געפֿאַרן אויף יום-טובֿ צו דער כלה
(טאַטע-מאַמע זאָגן „צו די מחותנים“) און האָב ניט ווילנדיק
געחזרט דעם קידוש אויף אויסנווייניק, און אַז ס'איז געקומען צו
דער סטאַנציע „קדשת, הבדלת וקדשת“, האָב איך מיר געמאַכט
אַ סימן: דאָס פֿערד, וואָס איז געגאַנגען לינקס, איז געגאַנגען
גלייך, האָט עס בײַ מיר געהײסן „קדשת“. און דאָס פֿערד, וואָס
איז געגאַנגען רעכץ, האָט געוואָרפֿן מיט די פֿיס, האָט עס דערפֿאַר
געהײסן בײַ מיר „קדלת“ (פֿונעם שורש קידאַט – וואָרפֿן). דער
סימן איז געווען: „לינקס, רעכץ און לינקס“. און אַזוי איז דאָס
שוין פֿאַרבליבן בײַ מיר פֿעסט אין מײַן געדעכעניש: פֿרײַער
„קדשת“, דערנאָך „קדלת“ און דערנאָך ווידער אַ מאָל „קדשת“
– דאָס הײסט: „קדשת וקדלת וקדשת“ – אויסגעצײכנט! איך

מיין, אַז ס'איז שוין ניט געווען דער כח אויף דער וועלט, וואָס זאָל
עס קאָנען אַרויסרייסן פֿון מיין זכרון!...

און אַזוי בין איך געקומען בשלום צו מיין כלה (טאַטע-מאַמע ווילן
האַבן, אַז „צו די מחותנים“) דעם טאָג פֿון ערבֿ פסח און ניט צייט
געהאַט אפֿילו רעכט אָנקוקן מיין כלה, וואָרום מע האָט זיך שוין
געקלויבן גיין אין שול אַריין. עס איז געווען אַ בהלה, אַ כאַפּעניש,
איין ערבֿ יום-טובֿדיקער הו-האַ. אינעם טומל האָב איך געכאַפט אַ
קוק – דאַכט זיך, נישקשה פֿון אַ מיידל. נישט קיין מי יודע. פֿון
איר חכמה קאָן מען נאָך גאַרניט וויסן. און קיין גוצקייט אויפֿן
פנים, ווי מיין שוואַגער זאָגט, זעט מען אויך ניט אַרויס. אויב
קליינע פּרישטשיקלעך אויפֿן פנים איז אַ סימן פֿון גוצקייט,
באַדאַרף זי זיין זייער אַ גוטע... איך מיין, אַז זי וואָלט אַ סך
געווינען, ווען זי זאָל גיין די האַר פֿאַרקעמט, ניט צעלאָזט, ווי ביי
אַן אַלטער מכשפֿה. אויך וואָלט ניט געשאַדט, זי זאָל איבערבייטן
דאָס גרינע זיידענע קאַפֿטל – עס פֿאַסט איר ניט קיין גרינער
קאַליר. און וואָס איז דאָס ביי איר פֿאַר אַ טבע, וואָס באַלד עפעס
ווערט זי רויט, ווי אַ פֿייער? מע דאַרף זי אַפּגעוויינען דערפֿון.
לאַמיר נאָר ווערן מיט איר גוט באַקאַנט... דערווייל טרייבט מיך
דער מחותן אין שול אַריין...

ז

(מיין מחותן אין שול. – קאַלטע שלום-עליכםס. – דער
פסחדיקער קידוש. – סטאַפּ ביי „קדלת“...)

מיין מחותן – וואָס קען איך זאָגן וועגן אים? אַ ייד איז אַזוי
פֿאַרטאַראַראַמט מיטן הייליקן יום-טובֿ, – און דאָ קומט צו אים אַ
גאַסט אַ חתן, וואָס ער פֿירט אים אין שול אַריין, באַווייזן דער
שטאַדט, וואָס ער האָט געהאַנדלט. דאָס איז ניט קיין קלייניקייט!
די האַר זענען אים נאָך ניט אויסגעטריקנט פֿונעם מרחץ. הינטען
דעם האַלז איז נאָך רויט פֿונעם אונטערשערן זיך. די מלבושים
קנאַקן יום-טובֿדיק. די נייע שטייולעטן גלאַנצן נאָך און שמעקן
מיט יוכט. אין שול זיצט ער אויוון-אַן. אַלע טראָגן אים אַנטקעגן
דעם גוט יום-טובֿ און שטעקען אָפּ אַ קאַלטן שלום-עליכם דעם
חתן. קאַלט איז דער שלום-עליכם דערפֿאַר, ווייל די פֿינגער זענען
קאַלט, און אַ ייד, אַז ער גיט אייך שלום, גיט ער אייך נאָר די

שפיץ-פֿינגער. אַלסדינג אין איילעניש. מע קומט אַהיים מיט אַ ברייטן גוט יום-טובֿ, און גלייך צום סדר. די כלה ענטפֿערט אויפֿן גוט יום-טובֿ און ווערט שוין ווידער רויט, אַזוי ווי אַ צייטיקער אַרבעז. די מחותנתטע שיינט. זי איז באַהאַנגן מיט צירונג, ווי „גאַטס מאַמע“. דער מחותן האָט אַפּגעקלונגען דעם לאַנגען קידוש, ווי אַ גלאַק, און האָט אַ ווונק געגעבן צום חתן, אַז ער זאָל מוחל זיין אויפֿשיין און אויך מאַכן קידוש, ווי דער שטייגער איז. און דער חתן שטייט-אויף, נעמט דעם פּוס און צעלאָזט זיך מיטן קוריער-צוג. און הויך. און פֿיינטשיק. מיטן ניגון. גיך-גיך. ביז ער קומט צו דער שווערער עבֿרי. צום רעכטן זומפּ. הויבט ער אָן גיין פּאַוואַליע, האַרט ביי דער ערד:

„ — — — בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת... ואת יום השבֿיעי מששת ימי המעשה קדשת... ” דאָ דערמאָנט ער זיך אָן די פֿערד, איינער הייסט „קדשת“ און גייט גלייך, דער אַנדערער וואַרפֿט מיט די פֿיס און הייסט „קדלת“.

— — — „ק-ד-ל-ת ו-ק-ד-ש-ת... ק-ד-ש-ת ו-ק-ד-ל-ת, ק-ד-ל-ת

ו-ק-ד-ל-ת ו-ק-ד-ש-ת ו-ק-ד-ל-ת... — — — — —

ח

(איך פֿאַר אַהיים. — אויס חתן. „קדלת וקדשת“ האָט אַ שם.)

דעם ערשטן טאָג חול-המועד גאַנץ פֿרי. די כלה איז נאָך געשלאָפֿן. נאָר דער מחותן איז געזעסן אין אַ זיידן כאַלאַטל מיט אויסגעטראָטענע שטעק-שיך אויף די פֿיס און האָט געשוויצט און געסאַפּעט איבער אַ בריוול, וואָס ער האָט געשריבן צו זיין מחותן. ביי דער זייט איז געזעסן די מחותנתטע אַנגעבלאַזן, ווי אַ אינדיטשקע. דער חתן האָט צענויפֿגעלייגט זיינע זאַכן אין טשעמאַדאַנטשיק, געווען גרייט אויפֿצוזעצן זיך און פֿאַרן אַהיים.

— נאָ! — זאָגט צו אים דער מחותן און גיט אים אַ פֿאַרחתמטן בריוו. — דו וועסט לאָזן גריסן דעם טאַטן און וועסט אים איבערגעבן אַט דאָס בריוול. פֿאַר געזונט!...

זיצנדיק אויפן וואָגן בין איך געווען טשיקאָווע צו וויסן, וואָס שרייבט דער מחותן צו מיין טאַטן, און וואָס האָבן זיי מיך אַזוי פֿרי אַרויסגעמשלחט? ... איך עפֿן-אויס דעם קאַנווערט, פֿאַלן אַרויס די „תנאים“ און אַ בריוועלע צום טאַטן. אינעם בריוועלע שרייבט מיין מחותן און בעט מחילה ביי מיין טאַטן, „ער זאַל קיין תרעומות ניט האָבן – דער שדוך קאָן ניט זיין קיין שדוך איבער כמה וכמה טעמים. השם יתברך זאַל אים צושיקן זיין זווג, און זיין טאַכטער – איר זווג... און וואָס אַנבאַלאַנגט דעם נדן מיט די מתנות להחתן והפלה, וועט מען זיך אָפּבייטן, דעם חתן וועט מען אומקערן זינס, דער פלה אירס, און אַלסדינג וועט זיין אין דער בעסטער אַרדענונג, שלום ושלום, מע וועט זיך צעגייין, ווי גוטע פֿריינט. ובזכות זה וועט זיין שלום און פֿרידן צו אַלע ייִדן, ונאמר אמן...“

אַ גליק כאָטש, וואָס ער שרייבט ניט קיין זאָך וועגן דעם שיינעם קידוש – לאַנג לעבן זאַל ער! לאַזט זיך אויס אַ מעשה, איך קום אַהיים, באַגעגנט מיך מיין טאַטע מיט אַ פֿיינע פֿאַר פעטש. –

– קדלת וקדשת! פֿון וואַנען האָט זיך צו דיר גענומען, דו משומד איינער, אַ „קדלת“ אין מיטן דרינען? ...

אַזוי גאָר? פֿון וואַנען ווייסט ער דאָס שוין? און פֿאַר וואָס עפעס נאָר ער? די גאַנצע שטאַט ווייסט שוין דערפֿון! און איך הייס שוין מער ניט „איוואַן פּאַפּערילע“. איך הייס שוין אַ נייעם נאָמען. מיין נאָמען איז שוין איצטער: „קדלת וקדשת“ ... איצט איז דאָס ביי מיר אַ געלעכטער. וויפֿל טרערן, ביטערע טרערן האָט דאָס מיך געקאָסט דענצמאָל! ...